

3-казус

2020 йил 22 июль куни соат тахминан 15:00 ларда А. исмли шахс Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек тумани Неъмат кўчаси 3 «А» -уйда, ушбу уйни қурилишида ўзи билан бирга ишлаётган Р. билан ўрталарида келиб чиққан ўзаро жанжал оқибатида, ошхона пичоғи билан Р.нинг кўкрак кафаси чап тарафи 5-6 қовурғалари орасига бир маротаба зарба берган. Етказилган тан жароҳати натижасида Р. Тошкент тиббиёт академияси 3-клиникасида вафот этган.

Суд тиббий экспертизасининг 21.08.2020 йилдаги 690-сонли хулосасига кўра, Р.нинг ўлимига «қорин олд деворига, қорин бўшлиғига тешиб кирувчи, санчиб-кесувчи яраси, чап буйрак ва қорин аортаси жароҳатланиши, ташқи ва ички қон кетиши» сабаб бўлганлиги аниқланган.

А. исмли шахс томонидан содир қилинган қилмиш таркибини таҳлил қилинг, жиноятни тамом бўлиш вақтини ҳамда жиноятнинг ижтимоий хавфлилик даражасини аниқланг. Содир этилган қилмишни квалификация қилинг. Содир қилинган қилмиш учун ЖКнинг умумий қисми қоидалари асосида жазо тайинланг. Тайинланган жазодан муддатидан илгари шартли озод қилиш қоидаларини қўллаш масалаларини таҳлил қилинг.

Ушбу казусга ечим топиш учун ундаги берилган саволларга бирма-бир тўхталиб казусга ечим топиб кўрамиз.

1. Биринчи навбатда А. исмли шахс томонидан содир қилинган қилмиш таркибини таҳлил қилиб оламиз.
2. Кейинги навбатда жиноятни тамом бўлиш вақтини ва жиноятнинг ижтимоий хавфлилик даражасини аниқлаймиз.
3. Содир этилган қилмишни квалификация қилиб оламиз.
4. Содир қилинган қилмиш учун ЖКнинг умумий қисми қоидалари асосида жазо тайинлаш ва жазодан муддатидан илгари шартли озод қилиш қоидаларини қўллаш масалаларини таҳлил қиламиз.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 48-моддасида фуқоралар Конституция ва қонунларга риоя этишга бошқа кишиларнинг ҳуқуқлари эркинликлари, шаъни ва қадр қимматини ҳурмат қилишга мажбурлиги алоҳида ҳуқуқ нормаси билан мустаҳкамлаб қўйилган.

Конституциясининг алоҳида боби инсон ҳуқуқлари ва эркинликларининг кафолатларига бағишланган бўлиб, Конституциясининг 43-моддасида “Давлат фуқароларнинг Конституциясида ва қонунларда мустаҳкамланган ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлайди” деб кўрсатилган.

Ўзбекистон Республикаси Жиноят Кодексининг 3-моддасида фуқороларнинг қонун олдида тенглиги, демократизм, инсонпарварлик, одиллик, айб учун жавобгарлик, жавобгарликнинг муқаррарлиги принциплари белгиланган.

Жамиятимиздаги айрим тоифадаги шахслар томонидан ушбу қонунларимизга амал қилмаслик ҳолатларига юқоридаги казусимиз ҳам яққол мисол бўла олади деб ҳисоблайман.

Мазкур казусга ҳуқуқий баҳо беришни вазиятнинг ҳақиқатдан ҳам жиноят эканлигини аниқлаштириб олишдан бошлаймиз.

Ўзбекистон Республикаси Жиноят Кодексининг 14-моддасининг иккинчи қисмда ушбу кодекс билан кўриқланадиган объектларга зарар етказадиган ёки шундай зарар етказиш реал ҳавфи келтириб чиқарадиган қилмиш ижтимоий ҳавфли қилмиш деб топилиши кўрсатилган.

Ушбу вазиятдаги жиноят таркибини аниқлаб берадиган маълумотларни аниқлаб олишимиз лозим .

Ушбу казусдаги жиноятда қасддан одам ўлдириш жиноятининг объекти ўзга шахснинг ҳаёти ҳисобланади. Қонун ҳар қандай шахснинг ҳаётини, унинг ирқи, миллати, тили, дини, ижтимоий келиб чиқиши, эътиқоди, шахсий ва ижтимоий мавқеидан қатъи назар бир хилда ҳимоя этади. Шунинг учун инсонни ҳаётидан ҳуқуққа хилоф равишда маҳрум этиш одам ўлдириш

жинояти деб ҳисобланади. Мазкур казуснинг объекти Р. исмли шахснинг ҳаёти ҳисобланади.

Қасддан одам ўлдириш жиноятининг объектив томони ўзга шахсни ҳуқуққа хилоф равишда ҳаётдан маҳрум қилиши ҳисобланади. Одам ўлдириш жинояти ҳаракат билан ҳам, ҳаракатсизлик орқали ҳам содир этилиши мумкин. Инсонни ҳаётдан маҳрум қилиш усули жиноятни квалификация қилишга катта таъсир кўрсатмайди.

Одам ўлдириш жинояти моддий таркибли жиноятлар турига киради. У инсон организмда қайта тикланмайдиган биологик ўзгаришлар, яъни ўлим бошланган пайтдан эътиборан тугалланган ҳисобланади.

Қасддан одам ўлдириш жиноятининг объектив томонининг зарурий белгиси айбдорнинг содир этган қилмиши (ҳаракати ёки ҳаракатсизлиги) билан жабрланувчининг келиб чиққан ўлими ўртасидаги сабабий боғланиш мавжудлиги ҳисобланади. А.исмли шахс томонидан Р. исмли шахснинг ҳаётига ҳавф солувчи ҳаракатни амалга оширганлиги (ошхона пичоғи билан Р.нинг кўкрак қафаси чап тарафи 5-6 қовурғалари орасига бир маротаба зарба берганлиги) ҳаёт учун ҳавфли бўлган усулда ижтимоий ҳавфли қилмиш содир этганлиги ушбу муаммоли вазиятда жиноятнинг Об'ектив томонини ташкил этади.

Қасддан одам ўлдириш жиноятининг субъекти жиноят кодексининг 97-моддаси 1-қисмида кўзда тутилган ҳар қандай 14 ёшга тўлган ақли расо шахс ҳисобланади. Субъекти эса ижтимоий ҳавфли қилмишни содир этган А. исмли ақли расо шахс ҳисобланади.

Қасддан одам ўлдириш жиноятининг субъектив томони айбнинг қасд шаклида тавсифланади. Қасддан одам ўлдириш жинояти ҳам тўғри, ҳам эгри қасд билан содир этилиши мумкин. Қасддан одам ўлдириш жиноятини содир этаётганда айбдор, жабрланувчини ҳаётдан маҳрум қилиш қасди билан ҳаракат қилади, қилмишнинг ижтимоий ҳавфли оқибатларини онгли равишда билиб бажаради, ўлим юз беришини истайди тўғри қасд ёки бунга онгли

равишда йўл қўйиб беради эгри қасд, субъектив томони эса ўзаро жанжал оқибатида қасддан ушбу жиноятни содир этганлиги.

Ўзбекистон Республикаси Жиноят Кодексида асосан одам ўлдириш моддий таркибли жиноят ҳисобланади. У инсон организмида қайта тикланмайдиган ўзгаришлар, яъни биологик ўлим бошланган пайдан этиборан тугалланган деб топилади. Моддий таркибли жиноятларда содир этилган қилмишнинг оқибатлари, бу қилмишларни охирига етказилган жиноят сифатида квалификация қилиш учун имкон яратади. Ижтимоий хавфли оқибатнинг аҳамиятни қуйидагилардан ҳам кўриш мумкин бўлади. Жиноий оқибатнинг келиб чиқиши билан жиноят таркиби тугайди ва жиноят тўлиқ содир этилган ҳисобланади. Маскур жиноятда жиноятнинг тамом бўлиш вақти Р.нинг кўкрак қафаси чап тарафидаги 5-6 қовурғалари орасига етказилган тан жароҳати сабабли Р.ни Тошкент тиббиёт академияси 3-клиникасида вафот этган вақти ҳисобланади.

Мазкур жиноятнинг ижтимоий хавфлилик даражаси қасддан одам ўлдириш бўлганлиги сабабли жиноят кодексининг 97- моддаси 1 қисмига кўра ўн йилдан ўн беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади.

Ушбу жиноятни таснифлашни биз Ўзбекистон Республикаси Жиноят Кодексининг 14 -моддасига ҳавола этамиз.

Жиноят Кодекснинг 14- моддаси бешинчи қисмидаги жиноят таснифи билан таснифлаш мумкинлигини кўрамиз, унга кўра ўта оғир жиноятларга қасддан содир этилиб, қонунда ўн йилдан ортиқ муддатга озодликдан маҳрум қилиш ёхуд умрбод озодликдан маҳрум қилиш жазоси назарда тутилган жиноятлар киради, юқоридагиларга кўра жиноятнинг ижтимоий хавфлилик даражаси ўта оғир жиноят ҳисобланади.

Ушбу вазиятни таҳлил қилган ҳолда Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2004 йил 24 сентябрдаги 13-сонли «Қасддан одам ўлдиришга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги қарорининг 5 бандига асосан агар қилмишда жиноят кодекси 97-моддасининг иккинчи қисмида кўрсатиб ўтилган квалификация белгилари, шунингдек, жиноят

кодекснинг 98–101-моддаларида назарда тутилган жазони енгиллаштирувчи ҳолатлар мавжуд бўлмаса, масалан, қотиллик безорилик туйғулари билан эмас, балки ўзаро жанжал ёки уришиш натижасида, рашк туфайли, ўч олиш, ҳасад, адоват, нафрат оқибатида содир этилган бўлса, қасддан одам ўлдириш жинояти жиноят кодекси 97-моддасининг биринчи қисми бўйича квалификация қилинади .

Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2007 йил 27 июндаги 6-сонли «Баданга қасддан шикаст этказишга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги қарорининг 19 бандига асосан жабрланувчи баданига унинг ўлишига сабаб бўлган оғир шикаст етказилиши, фақат айбдорда оғир шикаст этказишга нисбатан қасд ва ўлим келиб чиқиши тариқасидаги оқибатга нисбатан эҳтиётсизлик кўринишидаги айб мавжуд бўлгандагина ЖК 104-моддаси учинчи қисмининг “д” банди билан квалификация қилинади. Бунда, қилмишни шу тақлид квалификация қилиш учун баданга етказилган оғир шикаст билан келиб чиққан ўлим ўртасида сабабий боғланиш борлиги аниқланиши шарт. Келиб чиққан ўлимга нисбатан эҳтиётсизлик кўринишидаги айб, жумладан айбдор томонидан ўлдириб қўйиш эҳтимоли англанилигидан далолат бермайдиган усул ёки қурол билан ёхуд ҳаётий муҳим бўлмаган органларига етказилганлигида ва шунга ўхшаш бошқа ҳолатларда намоён бўлиш мумкин.

Суд тиббий экспертизасининг 21.08.2020 йилдаги 690-сонли хулосасига кўра, Р.нинг ўлимига «қорин олд деворига, қорин бўшлиғига тешиб кирувчи, санчиб-кесувчи яраси, чап буйрак ва қорин аортаси жароҳатланиши, ташқи ва ички қон кетиши» сабаб бўлганлиги аниқланган. Юқоридагиларга асосан ушбу вазиятни жиноят кодексининг 97 моддаси 1 қисмида назарда тутилган жиноятни содир этган деб ҳисоблашимиз мумкин.

Қонунда белгиланган тартибда жиноят содир этишда айбли деб топилган шахс жазога тортилади. Суд жиноят кодекс махсус қисмининг жиноят содир этганлик учун жавобгарлик назарда тутилган нормасида белгиланган доирада умумий қисмнинг қоидаларига мувофиқ жазо тайинлайди. Суд жазо

тайинлашда содир этилган жиноятнинг хусусияти ва ижтимоий хавфлилики даражасини, қилмишнинг сабабини, етказилган зарарнинг хусусияти ва миқдорини, айбдорнинг шахсини ҳамда жазони енгиллаштирувчи ва оғирлаштирувчи ҳолатларни инобатга олади.

Ўта оғир жиноятларга қасддан содир этилиб, қонунда ўн йилдан ортиқ муддатга озодликдан маҳрум қилиш назарда тутилган жиноятлар қиради. Ўта оғир жиноятларга қасддан содир этилиб, қонунда ўн йилдан ортиқ муддатга озодликдан маҳрум қилиш ёки умрбод озодликдан маҳрум қилиш жазоси назарда тутилган жиноятлар қиради.

Қуйидагиларга кўра Озодликдан маҳрум қилиш жазоси тайинлаш эҳтимоли бор. Озодликдан маҳрум қилиш маҳкумни жамиятдан ажратиб жазони ижро этиш колонияси ёки турмага жойлаштиришдан иборатдир. Озодликдан маҳрум қилиш бир ойдан йигирма йилгача муддатга белгиланади.

Суд томонидан жазони манзил-колонияда ўташи тайинланган маҳкум сақлаш режимини ашаддий бузувчи деб топилган тақдирда, суд уни жазонинг ўталмаган қисми муддатига умумий тартибли колонияга ўтказди. Тайинланган жазодан муддатидан илгари шартли озод қилиш қоидаларини қўллаш масаласида ўта оғир жинояти учун, шунингдек жазодан муддатидан илгари шартли озод қилинган ёки жазоси енгилроғи билан алмаштирилган шахс жазонинг ўталмаган қисми мобайнида қасддан янги жиноят содир этганлиги учун ҳукм қилинган бўлса, суд тайинлаган жазо муддатининг камида учдан икки қисмини ҳақиқатда ўтаб бўлганидан кейин қўлланилиши мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси жиноят кодекси
2. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2004 йил 24 сентябрдаги 13-сонли «Қасддан одам ўлдиришга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги қарори
3. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2007 йил 27 июндаги 6-сонли «Баданга қасддан шикаст этказишга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги қарори
4. Ўзбекистон Республикаси жиноят кодексига шархлар
5. Лех.уз сайти